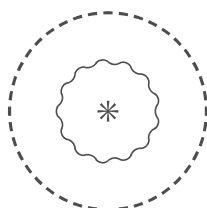

MÒDUL 3

BETTE HOWLAND

TRADUCCIÓ DE L'ANGLÈS D'ALBA DEDEU

La Segona **Perifèria**

II

L'Iris s'havia instal·lat a la sala d'estar amb els cigarrets, les llimes i el material d'oficina, i escrivia cartes sobre el genoll recobert de seda. Mentrestant, agitava i sacsejava una mà per assecar-ne l'esmalt d'ungles. Era nova a l'M-3; tenia una alçada impressionant, la cara blanca i unes grenyes gris gebre, i duia una jaqueta d'inspiració hindú, amb botons al davant i coll mao, cordada fins a la barbeta. Però els ulls els tenia empastifats; les pestanyes grumolloses li baixaven com pesos. En altres paraules, com la resta de nosaltres, tenia un aspecte deixat. Nosaltres, per descomptat, buscàvem aquella mena d'indicis: *Què li passa? Per què és aquí?* «Aquí» volia dir la petita secció de psiquiatria de l'hospital universitari, cada vegada més gran.

A l'ampit de la finestra hi solia haver una planta marcida i polsegosa que feia molt que era morta, encara embolicada amb els llaços i el paper de plata de la floristeria: els pacients ingressats rebien poques plantes. Les revistes s'acumulaven pertot arreu, en piles oblidades, sobretot vells números del *Times* i del *Newsweek*; no se les llegia

ningú. L'armari estava atapeït: capses de trencaclosques i jocs que sobresortien per tots els racons. Totes aquelles capses haurien caigut de cop a terra si algú hagués intentat moure-les. No les movia mai ningú.

La presència, doncs, d'una dona de mitjana edat vestida amb un pijama elegant, gargotejant cartes i fent-se la manicura, hauria d'haver estat un indicatiu prou clar: aquell no era el lloc adient per dedicar-se a unes tasques tan mundanes. Però semblava normal, al capdavant. D'allò més normal.

L'Iris es descrivia a si mateixa com una maniacodepressiva que feia vint-i-set anys que estava malalta. Ho va fer l'endemà al matí a primera hora, durant la ronda comunitària, quan, com a pacient nova, li van demanar que es presentés al grup. Per a la majoria, una petició com aquella només podia ser rebuda com un xoc; per a mi, almenys, ho havia estat. Però en l'Iris no hi vaig detectar ni titubejos ni ironia.

—M'he de posar drete? —es va limitar a preguntar.

No, podia estar asseguda. Va redreçar les espatlles, es va escurar la gorja i va encetar a l'instant i amb energia una explicació de la seva vida a partir dels vint-i-un anys, el moment del seu diagnòstic. Tenia una veu forta, imponent, com la seva presència. Per comptar feia servir les puntes platejades dels dits. Era clar que tenia la intenció de començar pel principi i no deixar-se res.

Aquella no era la resposta habitual. Allò era una jugada d'atac. L'Iris exhibia drets d'antiguitat, a la manera de les aus de corral. Era una llàstima que els altres pacients —amb menys recorregut que ella— fossin massa

inexperts per apreciar-ho. De totes maneres, però, aquell desplegament no era per a nosaltres, els altres ingressats, sinó per als metges. A l'Iris no li prenien el pèl amb tota aquella història de la comunitat, amb la il·lusió —que aconseguien fer creure a bona part de nosaltres— que la cosa important i que ens havia d'ajudar era la relació amb els companys. Ella havia campat prou temps per aquells llocs per saber que la seva supervivència en una secció de psiquiatria depenia de l'estatus que tingués als ulls dels metges. Els que donaven les pastilles, els permisos i finalment les altes eren ells. L'Iris ja sabia de què anava, i els ho feia saber.

Era majestuosa, i es mantenia recta com un clau. Tenia els ulls d'un blau còsmic inesborrable. Comptava amb els dits, arquejant-los enrere. Tenia vint-i-set anys per explicar! Però nosaltres ens alegràvem que parlés; això volia dir que no ens tocaria a nosaltres, que no ens criticarien. Mentre l'Iris ens narrés la història de la seva vida estaríem segurs, preservariem la nostra intimitat i tot.

Teníem moltes reunions. Reunió de pacients —el nostre autogovern, amb representants degudament elegits— dos vespres a la setmana; reunió de grup, un aplec més petit i més íntim, una tarda o dues; i aquesta, la ronda comunitària, la primera activitat després de l'esmorzar de cada matí llevat el diumenge.

Ronda és una paraula d'hospital, una part de la rutina diària dels metges en què passen visita a tots els seus pacients. Però això no se m'ha acudit fins ara; evidentment, no vaig entendre aquestes coses de seguida. No entenies res; acceptaves. Al principi, en aquelles paraules

i aquells noms —tot semblava tenir noms—, hi havia una estranyesa impetuosa, l'estranyesa de l'ambient. La impetuositat potser era a la ment, un estat brillant, atordit; tot tenia un so audaç, com de llautó massís. Si t'has empassat una dosi letal de pastilles per dormir, la teva experiència passa del pla particular al general. Jo encara no ho entenia, això, però l'ambient era estrany de totes maneres. Reunions? Per què reunions? En aquell lloc?

Aquesta era la situació en què m'havia trobat el primer matí a l'M-3: una nouvinguda acabada de traslladar, asseguda a la sala d'estar, esperant que comencés la ronda, estrenyent una petita capsula plana i grisa de mocadors de paper, unes capses que es distribuïen generosament per tota la secció. En aquell lloc t'animaven d'allò més a plorar. Jo no en tenia gaires ganes, però tampoc no les tenia totes que no m'agafaria un rampell de plorera tempestuosa; els vents dominants eren incerts. També em sentia dubtosa i incerta en relació amb al meu aspecte. Tenia els braços i les cames plens de blaus sinistres, i m'havien tallat els cabells molt curts —m'havien afaitat, pràcticament escorxat el cap—, com quan de petita havia tingut polls i m'havien submergit el cuir cabellut en querosè. Duia una bata curta i replegada de tovallola gastada, i unes sabatilles amples de color rosa que m'anaven molt balderes. A banda de ser unes quantes talles massa grosses, estaven molt donades per l'ús. Per l'ús de qui? No sabia d'on havien sortit aquells articles, però eren tot el que semblava tenir; i ja m'havien avisat: a l'M-3 s'esperava que tots els pacients portessin «roba». Això m'havia amoïnat, però,

en aparença, volia dir qualsevol cosa que no fossin peces d'hospital: res d'uniformes.

Això no feia menys grisa la varietat caòtica que veia al meu voltant. Pacients en camises de dormir, pijames, bates i perruques, amb el cap embolicat en tovalloles feixugues com si fossin espectres, amb cares somnolentes i els caps cots, acabaven d'esmorzar i arrossegaven desganaadament les cadires pel menjador cap a la sala d'estar. Les butaques i els sofàs de plàstic anaven quedant ocupats; els metges s'asseien separant-se les cues de les llargues bates blanques. Mentre esperàvem, em vaig contemplar amb amargor els peus calçats en les sabatilles balderes de color rosa.

Una vegada al mes, potser, apareixia un pacient amb una veu com la meva; sempre era algú que s'havia intentat suïcidar i havia passat uns quants dies en coma a la unitat de cures intensives abans que el traslladessin allà. Tothom sabia què volia dir, això. La màquina per expectorar amb els tubs d'esnòrquel i els vapors agitats passadissos amunt i avall, buscant-me. La tos devia sonar com la ranera de la mort; com la meva veu. Però els pacients que feia prou temps que es movien per aquells ambients reconeixien i acceptaven aquelles peculiaritats de seguida. Així que jo obria la boca, assentien: la Zelma havia tingut «aquella veu»; li havien anat al darrere amb «aquella màquina». A la Zelma li havien donat l'alta pocs dies abans que arribés jo, tot i que havia promès tornar. I ara em tenien a mi.

Hauria d'explicar tot seguit que jo no hi hauria de ser, allà. Però això no cal dir-ho, ningú no hi hauria de ser,

allà. Aquella era la reacció ordinària, mitjana, podríem dir que normal. A l'M-3 topaves amb la força terrible d'una generalització, i t'hi havies de resistir, la teva individualitat havia de fer un esforç. Qualsevol cosa per negar aquell estat lúgubre, inert, col·lectiu.

La primera cosa en què em vaig fixar va ser en la uniformitat en l'aparença, l'abandó en l'expressió i la indumentària. Tothom tenia el mateix aspecte, en essència: un aspecte peculiar. Peculiar era com havia esperat que fos tothom. Aquesta semblava ser, doncs, l'explicació d'aquelles primeres impressions. No em feia càrrec que tots ens trobàvem en les mateixes circumstàncies precàries. Abans de portar-te a un lloc com l'M-3 no t'avisen amb gaire temps; no tens l'oportunitat de ser selectiva, de fer les maletes i empolverar-te el nas. Tot d'una diuen el teu número, se t'adjudiquen; tu t'aixeques i te n'hi vas tal com estàs.

Hi havia una altra explicació, més contundent, de l'aspecte general de deixadesa, i eren els fàrmacs. Els fàrmacs eren, de bon tros, el fet dominant de la vida a l'M-3, però jo encara no ho sabia. A mi no me'n van començar a donar automàticament per la medicació que encara prenia per als pulmons. (Tenia una mica de pneumònia, cosa que tampoc no era estranya, allà.) Així doncs, els veia en acció: un privilegi rar, per a un pacient. Però al principi no entenia el perquè de les veus embarbussades, les cares de col·locats, l'estranya i uniforme indiferència. M'horroritaven. Vaig pensar que el que veia eren els pacients en si, i que aquella gent havia de ser molt diferent de mi.

I si el suïcidi és un pecat? És a dir, morir en el desco-
neixement, en un estat d'absoluta ignorància? Si era així,
jo gairebé havia comès el pecat, perquè havia estat ben
a punt de morir; desprevinguda, privada dels olis sants
i del penediment, enviada a retre comptes amb tota la
meva ignorància al damunt. Aquella era l'autèntica veri-
tat de la meva condició, reduïda a la seva essència. M'es-
tava allà asseguda, aferrant els clínexs i amb la mirada
clavada a la falda.

La sala es va quedar en silenci. La ronda comunitària
estava a punt de començar. Vaig aixecar la mirada, dis-
posada a parar atenció; tot allò era nou per a mi, i em
preguntava de què es parlaria. Tot d'una, una infermera
pigada amb una cua rossa i les mànigues del jersei nuades
sobre les espatlles va dir el meu nom. *Em volia presentar?*
Volia explicar a tothom què hi feia, allà? Això era una sor-
presa! Jo encara estirava el coll amb curiositat, però ara
em feia l'efecte que la curiositat havia de ser jo. La gent
girava el cap, tothom m'anava descobrint. La infermera,
que pel que semblava era la que portava la batuta, em
va fer un somriure encoratjador, assenyalant-me amb un
braç estès. Ho feia per assegurar-se que jo sabia a qui
parlava: els altres no en tenien cap dubte. Totes aquelles
altres cares s'havien girat bruscament cap a mi. S'havien
aixecat sense expressió. Unes cinquanta cares en una rot-
llana de diverses fileres. Algunes ja me les havia troba-
des passejant-se per la secció; formaven part del paisatge
d'aquell lloc. O això m'havia semblat. Ara, per primera
vegada, adoptaven una dimensió de reconeixement, de
familiaritat.

Un home vell, un negre arrugat amb una calvície envoltada de serrells, havia donat la volta a la cadira i seia d'esquena al centre de la sala. Ja l'havia vist abans, a l'hora de l'esmorzar, fumant de la mateixa manera, d'esquena a la taula.

—Aquell és el pobre Jesse.

L'home es va passar el braç llarg i d'aspecte vigorós per davant del pit, i es va palpar la camisa buscant-hi llumins; unes boles de cotó fluix li sortien de les orelles. Una noia negra, menuda, amb la pell del to del coure i una bata rosa lleugera, s'estava arraulida amb aire somnolent en una butaca: s'estirava uns grans rul·los roses del cap i se'ls deixava caure sobre la falda. La Deronda. Vaig mirar cap a ella, esperant que em donés una pista.

La noia va fer un badall, amb els ulls mig clucs com un gat, rere un bolic de clínexs. Ella sabia com anava. Jo ho hauria de descobrir tota sola. Aquelles cares, que es mantenien a l'espera, no em proporcionaven cap informació: mentre m'hi estigués prou temps, fes el que fes, no els importava gens si responia o no.

Jo no tenia ganes d'explicar a aquella colla de desconeguts l'avidesa amb què havia engolit un flascó sencer de pastilles per dormir; o de parlar-los del temps considerable que havia dedicat a fantasies furioses, prement la galta contra les portes greixoses de forns de gas fred. No tenia ganes de dir-los res. Els ho hauria pogut explicar, i tant, però hauria fet falta massa estona. Hauria fet falta tota la meua vida. Ho notava al meu darrere, fred, submergit, com un iceberg.

Vaig dir que preferia no parlar, per l'estat de la meua veu.

—QUÈ LI PASSA A AQUESTA PACIENT A LA VEU? NO POT PARLAR MÉS FORT?

Un parell de patilles llargues i anguloses; un cos compacte i robust sota una bata blanca. Era el doctor Lipman, el cap de la secció; la majoria dels pacients li deien «Lipton».

—ÉS PER AIXÒ QUE ETS AQUÍ? PERQUÈ NO POTS PARLAR? TENS ALGUN PROBLEMA A LA VEU?

L'embolcallava un irritant fum de cigar. Semblava pensar que aquella afonia era un símptoma! Però la veu era del tot característica; fins i tot els altres pacients, enmig de les seves pròpies obsessions, havien copsat la meva situació sense cap dificultat. Com era possible que ell, un metge, no sabés de què es tractava?

No se'm va acudir en cap moment que allò era un ardit. La meva experiència prèvia amb el sector psiquiàtric havia estat pràcticament nul·la, i, d'altra banda, em sentia nova, tova. Em penso que d'entrada m'havia esperat alguna mena de moratòria. Que les coses fossin més graduals, o que en el meu cas es fes alguna mena d'exempció. Però de moratòries, armistícis, treves i descansos no te'n donaven mai, a l'M-3. T'hi endinssaves de ple, *in media res*, i la vida continuava les vint-i-quatre hores del dia. Aquella era la cosa a la qual era més difícil acostumar-se. Com que aquella vida era tan clarament arbitrària i irreal, sovint em feia l'efecte que no hauria passat res si de tant en tant s'hagués deixat de fingir, s'hagués fet onejar la bandera i s'hagués declarat una treva. Però no passava mai, això.

Vaig intentar explicar-me: a la meua veu no li passava «res», simplement no en tenia.

—JO ET SENTO —va insistir la infermera pigada, sempre a punt. Fins i tot alegre. Aquella mena de persecució es tornaria molt familiar.

—DONCS JO NO, CARAI! —va dir el doctor Lipman, i la bata emmidonada que duia va cruixir audiblement en moure's sobre la cadira.

La seva brusquedat semblava més genuïna, almenys; era del tot impossible sentir-me.

—OH! JO ET SENTO LA MAR DE BÉ! I VOSALTRES, ALLÀ AL DARRERE?

La cua rossa es va agitar d'ací d'allà. Les files de cares d'«allà al darrere» van assentir. No tenia importància, no feia falta que escoltessin. Calia fer passar quaranta-cinc minuts d'una manera o altra: l'únic que importava era això.

Aquestes no són impressions *a posteriori*; els punts essencials els vaig copsar llavors mateix. Encara era d'hora, no semblava que cap altra persona tingués ganes de parlar; no em podien deixar tranquil·la tan fàcilment. El temps era el nostre opressor comú.

—PER QUÈ NO ET POSES DRETA? —va suggerir la infermera.

A hores d'ara ja havia revelat tot el que qualsevol persona necessitava saber sobre mi. No tenia mai importància, el que diguessis que t'havia portat allà. Algun senyal extern, alguna peculiaritat característica, alguna cosa que tota la resta poguessin reconèixer de seguida: el que importava era allò, el que t'havia portat allà era allò. S'havia

assolit un punt determinat; no calia que ningú sentís de quina manera.

Mentre em posava dreta —amb certes dificultats, buscant els clínexs amb la mà, el cap tombat a un costat—, devia semblar l'única persona curiosa que quedava a la sala.

—PERFECTE! —va dir la infermera—. ARA ET PODRÀ SENTIR TOTHOM.

Sentir-me! Sentir-me! Però la veu que sortia de mi no era la meua veu! Com haurien pogut sentir-me?

Tot i que cadascun de nosaltres tenia una història —tan llarga, enrevesada i suada com la de l'Iris—, eren pocs els qui tenien l'energia per endinsar-s'hi. Però l'Iris era imparabile. Passats deu o quinze minuts, continuava parlant amb vigor, les espatlles dretes, el coll tan rígid com al principi, envoltat de seda negra; continuava comptant amb les puntes dels dits. I encara no havia acabat amb les de la primera mà!

Vaig donar un cop d'ull a la sala. En Guz havia plegat els braços —embenats fins als colzes— i s'havia tornat a adormir, deixant inert el cos robust, fondo i confiat sobre la cadira. Treia els peus enfora amb uns mitjons ensangonats. La Simone va ajuntar les mans per sobre del cap inclinat i va reprendre les seves pregàries. Tenia els dits llargs i negres plens de nusos ossuts. Quan feia això sempre era inquietant. En aquells moments, em semblava que ella era l'única que copsava de debò la nostra situació. Però una cosa era clara: l'Iris no creava tensió, interacció. La nostra «comunitat» patia una recaiguda.

Érem una «comunitat» de nit i de dia; aquest fet era incontrovertible. NO FEU SERVIR AQUESTA UNITAT COM A LLOC DE PAS, indicava el rètol de la gruixuda porta de vidre. Tot i que la secció es mantenia tancada, les portes havien d'estar obertes. Els pacients havien de compartir habitació; amb l'excepció dels que estaven en aïllament (als quals s'envejava per aquest motiu, i per les portes tancades), no podíem estar sols. Les petites estances, amb els catres, els cobrellits de colors i els llums de taula de plàstic, no podien ser un refugi. Havíem d'estar a fora, a les zones comunitàries de la secció: a la sala d'esbarjo, la sala d'estar, a teràpia ocupacional; reunits al voltant del piano, el billar o les taules de ping-pong (l'etern triumvirat de les seccions de psiquiatria); actius, participant en la vida, col·lidint-hi; una vida que es podia trobar en algun lloc d'allà fora, però no en nosaltres. Era evident que no. A les cares de la nostra reunió els en faltava força, de vida. Cares: presents i explicades. Érem cares, no pas cossos i ànimes.

Al final, el doctor Lipman va interrompre l'Iris, fent una xuclada al seu cigar encès:

—CONTINUAREM AMB AIXÒ A LA REUNIÓ SEGÜENT.

«A la reunió següent», a l'Iris li havien donat liti i es va quedar callada. Unes grenyes esbullades li queien sobre el front; la molestaven molt mentre s'inclinava sobre els papers i els estris d'escriptura, gargotejant sense parar. Els seus grans ulls empastifats tenien un aire buit i tèrbol, com de pols còsmica.